

Mulevhogufe wa Pfanelo dza Vhuthu

Nga la 10 Nyendavhusiku 1948, Buthanonyangaredzi la Dzangano la Mbumbano ya Dzitshaka (UN) lo tangedza Mulevhogufe wa Pfanelo dza Vhuthu. Nga murahu ha vhukando uhu he ha tou vha divhazwakale, Buthanonyangaredzi lo ita khuwelelo kha mashango othe ane a vha mirado uri a anadze Mulevhogufe uyu na “u vhona uri u phadaladze, u taniwe, u vhalwe na u talutshedzwa zwikoloni na kha zwiwe zwiimiswa zwa pfunzo.” Thalutshezo ya tshiVenda yo dzudzanywa nga mirado ya tshiṭaṭa na matshudeni vha Yunivesithi ya Kapa u itela u pembelela vhuṭambo ha tshihumbudzo ha 60th ha Mulevhogufe uyu une wa tou vha divha zwa kale khathihi na u pembelela vhuṭambo ha tshihumbudzo ha 150th ha Fakhaṭhi ya zwa milayo ya Yunivesithi ya Kapa. Thalutshedzo yo vhalwa lwa u tou thoma ṭhohoyandou kha vhuṭambo he ha farelwa Yunivesithi ya Venda nga la 01 Nyendavhusiku 2008.

MVULATSWINGA

Vhunga u divhea ha u dzhiela nṭha lwa mvele ya tshirunzi tsha muthu na ndingano na pfanelo dza vhathu vhothe zwi murango wa mbofholowo, vhumukanyi na mulalo lifhasini,

Vhunga u dzhielwa fhasi na u tsikeledzwa ha pfanelo dza vhathu ho bveledza zwiito zwa vhuveveru vhu fhandulaho luvalo lwa muthu, na u ḡa ha shango line khalo vhathu vha ḡo diphina nga mbofholowo ya u amba na u tenda kha zwine vha funa, na u vhofohlowa kha nyofho na zwinyagwa lo divhadzwaho sa dzangalelo lihulwane la vhathu zwavho,

Vhunga zwi zwa ndeme, arali muthu a sa faneli u kombetshedzwa nga u shaya inwe nḡila, u vutshela vhutambudzi na vhutsikeledzi, uri pfanelo dza vhuthu dzi tsireledzwe nga tshumiso ya mulayo,

Vhunga zwi zwa vhuṭhogwa u ṭuṭuwedza mvelaphanda ya vhukonani havhudi vhukati ha dzitshaka,

Vhunga vhathu vha Mbumbano ya Dzitshaka vho kwhaṭhisedza kha Tshata lutendo lwavho kha pfanelo dza vhuthu dza ndeme, kha tshirunzi na ndeme ya vuvha ha muthu na kha ndingano ya pfanelo dza vhanna na vhafumakadzi na uri vho ḡiimisela u ṭuṭuwedza mvelaphanda ya u tshilisana na tshiimo tsha khwine tsha vhutshilo kha mbofholowo khulwane,

Vhunga Mashango ane a vha Mirado o divhofha u swikelela u bveledza ṭhuṭhewedzo ya ṭhonifho na u tevhedzwa ha pfanelo dza vhathu na mbofholowo dza vhuṭhogwa a tshi shumisana na Dzangano la Mbumbano ya Dzitshaka,

Vhunga u pfeseswa ha pfanelo idzi na mbofholowo zwi zwa ndeme khulwane kha uri mbofho iyi i bveledzwe nga vhuḡalo,

Zwino-ha, Zworalo, Buthanonyangaredzi li khou rwela tari Mulevhogufe wa Pfanelo dza Vhuthu uyu sa tshone tshikalo tshine tsha nga shumiswa nga nnyi na nnyi tshine tsha tea u swikelelwa nga vhathu vhothe na tshaka dzothe, kha u vhona uri muthu muṁwe na muṁwe na muraḡo muṁwe na muṁwe wa tshitshavha, e na Mulevho uyu ngelekanyoni yawe, u ḡo lusa nga u tou funza na u shumisa pfunzo u bveledza phanda ṭhonifho ya pfanelo idzi na mbofholowo a tshi shumisa maga o bvelaho phanda, kha vhuimo ha lushaka na ha tshaka-tshaka, u vhona uri izwi zwi dzhielwa nṭha na u tevhedzwa vhukati ha vhathu vha Mashango ane a vha Mirado na vhathu vhane vha vha kha vhupo vhu re fhasi ha ndaulo ya mashango ayo.

Tshiteṁwa 1

Vhathu vhothe vha bebwa vhe na mbofholowo nahone vha tshi lingana siani la tshirunzi na pfanelo. Vhathu vhothe vho ḡewa mihumbulo na mvalo ngauralo vha tea u konou farana sa vhathu vhatihi.

Tshiteṁwa 2

Muthu muṁwe na muṁwe u na pfanelo na mbofholowo dzo bulwaho kha Mulevho uyu, hu si na u khethululwa hufhio kana hufhio, ho ḡisendekaho kha murafho, muvhala, mbeu, luambo, vhurereli, polotiki kana muhumbulo muṁwe-vho, vhubvo ha tshitshavha kana u tshilisana, ndaka, mabebo kana tshiimo tshiṁwe-vho.

Nga nṭha ha izwi, a hu na khethululo ine ya ḡo itelwa muthu hu tshi tevhelwa tshiimo tsha zwa polotiki, mulayo kana tshiimo tsha shango kha dzitshakatshaka kana vhuvo vhune muthu a bva khaho, hu nga vha hu re na vhuḡilangi, hu ha ṭhirasithi, hu sa divhusi kana huhu re kha vhuimo ho pimiwaho nga vhuḡivhusi.

Tshiteṁwa 3

Muthu muṁwe na muṁwe u na pfanelo ya vhutshilo, mbofholowo na tsireledzo ya muthu.

Tshiteṁwa 4

A hu na muthu ane a ḡo dzheniswa kha zwa vhpuli kana vhumeli; zwa vhpuli na mbambadzo ya dziphuli zwi ḡo iledzwa nga nḡila dzothe.

Tshiteṁwa 5

A hu na muthu ane a ḡo tambudzwa kana u farwa nga nḡila ya tshiṭuhu, i songo teaho muthu kana u farwa kana u ṭarafiwa nga nḡila i tsitsaho tshirunzi.

Tshiteṁwa 6

Muthu muṁwe na muṁwe u na pfanelo dza u dzhiwa sa muthu fhethu huṁwe na huṁwe phanda ha mulayo.

Tshiteṁwa 7

Vhathu vhothe vha a lingana phanda ha mulayo nahone vho tewa nga tsireledzo ya mulayo i eḡanaho, hu si na khethululo. Vhathu vhothe vha na pfanelo ya tsireledzo i eḡanaho kha khethululwo i pfukaho Mulevho uyu na kha ṭhuṭhewedzo inwe na inwe malugana na khethululo yo raloho.

Tshiteṁwa 8

Muthu muṁwe na muṁwe u na pfanelo ya ndamulelo ya khoros dza lushaka dzi re na vhukoni kha vhukando vhu pfukaho pfanelo dze a ḡewa nga ndayotewa kana mulayo.

Tshiteṁwa 9

A hu na muthu ane a ḡo farwa, u valelwa kana u shakuliswa hu si na tshiitisi.

Tshiteṁwa 10

Muthu muṁwe na muṁwe o fanelwa, nga u eḡana ho fhelelaho, u thetsheswa lwo teaho nga dzulo la nnyi na nnyi na hone lo ḡiimisaho nga lothe li sa dzhiho sia, musi hu tshi khou tiwa pfanelo dzawe na mbofho dzawe na mulandu muṁwe na muṁwe wa vhugevhenga une a hweswa.

Tshiteṁwa 11

Muthu muṁwe na muṁwe o hweswaho mulandu wa vhugevhenga u na pfanelo ya u dzhiwa a si na mulandu u swika zwenezwo o no wanwa mulandu zwi tshi ya nga mulayo tsengoni ya tshitshavha, he a wana ṭhoda dzothe dza u dipilela malugana na mulandu wonoyo.

A hu na muthu ane a ḡo wanwa mulandu nga nṭhani ha nyito kana u sa ita nyito, zwe zwa vha zwi si mulandu nga fhasi ha mulayo wa lushaka kana wa dzitshakatshaka nga tshifhinga tshe mulandu wa itea ngatsho. Ha ngo tewa na u laṭiswa lwo kalulaho u fhirisa ndaṭiso ye ya vha yo tiwa nga tshifhinga tshe mulandu wa itea ngatsho.

Tshiteṁwa 12

A hu na muthu ane a ḡo dzhenelwa kha zwa ene muge, muṭa wawe, haya kana vhudavhidzani, kana u ṭaselwa ha ṭhompho na tshirunzi tshawe, zwo sokou itwa kana hu si na tshiitisi tshi no pfesesea. Muthu muṁwe na muṁwe u na pfanelo ya tsireledzo ya mulayo malugana na u dzhenelwa honoho kana u ṭaselwa.

Tshiteńwa 13

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya mbofholowo ya u tshimbila na vhudzulapo nga ngomu mikanoni ya shango ľińwe na ľińwe.

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya u bva shangoni ľińwe na ľińwe, ho katelwa na ľawe, na u humela kha shango ľawe.

Tshiteńwa 14

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya u ńođa na u ġiphina nga pfanelo dza vhaľhalali kha mańwe mashango malugana na u tsireledzwa kha u tovholwa.

Pfanelo iyi i nga si shumiswe hune u hweswa mulandu ha vha hu si ha vhugevhenga ha politiki, kana zwiito zwi fhambanaho na ndivho na mirando ya Dzangano ľa Mbumbano ya Dzitshaka.

Tshiteńwa 15

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya u vha na lushaka lune a wela khalwo.

A hu na muthu ane a ġo thivhelwa u vha wa lushaka lune a wela khalwo kana a hanelwa pfanelo ya u shandukisa lushaka lune a wela khalwo.

Tshiteńwa 16

Vhanna na vhaľumakadzi vha mińwaha yo vhinaho vha na pfanelo ya u dzhena kha zwa mbingano na u vha na muťa hu si na u thivhelwa nga zwa murafho, lushaka kana vhurereli. Vhońhe vha na pfanelo dzi linganaho siani ľa mbingano, vha kha mbingano na musi i tshi fhela.

Mbingano i ġo dzhenelwa fhedzi nga vthathu vane vha khou malana vho vhoľholowa nahone hu na thendelano yo fhelelaho.

Muťa ndi tshipiđa tsha tsiko nahone tsha ndeme kha tshitshavha ngauralo wo tea u tsireledzwa nga tshitshavha na Muvhuso.

Tshiteńwa 17

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya u vha na ndaka o ġiimisa nga eńhe kana o ńangana na vhańwe.

A hu na muthu ane a ġo dzhielwa ndaka hu si na tshiitisi tshi no pfesesea.

Tshiteńwa 18

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya mbofholowo ya muhumbulo, ľualo na vhurereli; pfanelo heyi i katela mbofholowo ya u shandula vhurereli hawe kana zwine a tenda khazwo, na mbofholowo a eńhe kana e na vhańwe na musi e khagala kana fhethu ho dzumbamaho, u sumbedzisa vhurereli hawe kana zwine a tenda nga u funza, nyito, u rerela na u tevhedza.

Tshiteńwa 19

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya u vha na mihumbulo yawe na u amba; pfanelo heyi i katela mbofholowo ya u vha na mihumbulo hu si na u dzhenelwa, na u kona u ńođa kana u wana mafhungo na u phaďaladza mafhungo na mihumbulo hu tshi shumiswa nyanďadzamafhungo hu sa sedzwi mikano.

Tshiteńwa 20

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya mbofholowo ya u kuvhangana nga mulalo na nyanďano.

A hu na ane a ġo kombetshedzwa u vha muraďo wa nyanďano.

Tshiteńwa 21

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya u shela mulenzhe kha muvhuso wa shango ľawe, nga ene muńe kana nga vhaimeleli vhe a ġikhethela o vhoľholowa.

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya u kona u wana tshumelo ya vthathu i no lingana kha shango ľawe.

Lufuno lwa vthathu lu ġo vha ľwone murango wa maanďalanga a muvhuso, hezwi zwi ġo bveledzwa nga khetho dza vhukuma dzine dza ġo vha hone nga zwifhinga zwo tiwaho, nahone khetho idzi dzi ġo vha dza vthathu vhońhe nga u lingana nahone u khetha hu ġo vha ha tshidzumbe kana ha shumiswa mańwe maga a u khetha nga mbofholowo.

Tshiteńwa 22

Muthu muńwe na muńwe, sa murado wa tshitshavha, u na pfanelo ya u wana tshumelo ya tsireledzo ya zwa u tshilisana, nahone u na pfanelo ya u konou swikelela pfanelo dza ikonomi, u tshilisana na mvelele zwine zwa ńoďea kha tshirunzi tshawe na u bveledza vhuľva hawe a tshi tikedzwa nga nungo dza lushaka na tshumisano ya dzitshakatshaka zwi tshi ya nga nzudzanyo na zwiko zwa Muvhuso muńwe na muńwe.

Tshiteńwa 23

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya u shuma, mbofholowo ya u khetha mushumo, nyimele ya mushumo yo teaho nahone i ńanganedzeaho khathihi na u tsireledzwa kha vhushayamushumo.

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo, hu si na khethululo, ya u wana malamba ane a lingana na a vhańwe kha mushumo une wa fana.

Muthu muńwe na muńwe ane a shuma u na pfanelo ya u wana malamba o teaho nahone ane a ńanganedzea u itela uri ene na muťa wawe vha konou tshila vhutshilo vhu re na tshirunzi, na u dovha u ġadziśwa, arali zwo tea, nga dzińwe tsireledzo dza zwa u tshilisana.

Muthu munwe na munwe u na pfanelo ya u vhumba kana u vha murado wa madzangano a vhashumi hu u itela tsireledzo ya madzangalelo awe.

Tshiteńwa 24

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya u awela na u ġigeda, hu tshi katelwa awara dzo pimiwaho dza u shuma na dziľolodeni dzo tiwaho dzi re na muľolo.

Tshiteńwa 25

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya vhuimo ha vhutshilo ho teaho mutakalo na u tshila zwavhuďi hawe na muťa wawe, hu tshi katelwa na zwiliwa, zwiambaro, vhudzulo na mbavhalelo ya dziľafho na tshumelo dza u tshilisana, khathihi na pfanelo ya tsireledzo musi hu na vhushayamushumo, vľulwadze, vľuholeľhali, vľutshilikadzi, vľualuwa kana ińwe nyimele ya vhutshilo ine muthu a sa kone u i langa.

Vhomme na vhana vha tea u wana ndondolo na thuso zwa tshipentshela. Vhana vhońhe, hu sa sedzwi uri vho bebwa mbinganoni kana nńđa ha mbingano, vha ġo wana tsireledzo ya zwa u tshilisana i no fana na ya vhańwe.

Tshiteńwa 26

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya pfunzo. Pfunzo i ġo ńekedzwa hu si na mbadelo kha mirole ya fhasi kana ya u ranga ine ya vha ya vhuńhogwa. Pfunzo ya mirole ya fhasi i ġo vha khombe-khombe. Pfunzo ya zwa thekheninikhi na zwa phuroľesheni i ġo itwa uri i wanale na pfunzo dza nńđa dzi ġo swikelelea nga nńila i linganaho ho sedzwa vhukoni.

Pfunzo i ġo vha i livhiswaho kha u bveledzisa vhuľva ha muthu wońhe na u kwhańhisedza ńhonifho ya pfanelo dza vthuthu na mbofholowo dza ndeme. I ġo ńuńuwedza u pfesesa, u konďeleľana na vhukonani vľukati ha dzitshaka, mirafho kana zwigwada zwa vhurereli, nahone i ġo bvisela phanďa mishumo ya Dzangano ľa Mbumbano ya Dzitshaka ya u itela uri hu vhe na mulalo.

Vhabebi vha na pfanelothangwa ya u nanga pfunzo ine ya ġo ńekedzwa vhana vhavho.

Tshiteńwa 27

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya u shela mulenzhe kha kutshilele kwa mvelele ya tshitshavha o vhofoholowa, u diphina nga vhutsila na u vha na mukovhe kha zwa mveledziso ya saintsi na mbuelo yazwo.

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya tsireledzo kha mikhwa na dzangalelo ła ndaka zwi bvaho kha zwibveledzwa zwa saintsi, mańwalo kana vhutsila zwine a vha muńwali wazwo.

Tshiteńwa 28

Muthu muńwe na muńwe u na pfanelo ya nzudzanyo ya u tshilisana na ya zwa mashango a dzitshakatshaka zwine pfanelo na mbofoholowo zwo sumbedzwaho kha uyu mulevho zwi nga bveledzwa nga vhuđalo.

Tshiteńwa 29

Muthu muńwe na muńwe u na mishumo kha tshitshavha ine ya ita uri vhu vha hawe vhu kone u bvelela nga vhuđalo nahone nga mbofoholowo.

Musi muthu muńwe na muńwe a tshi khou shumisa pfanelo na mbofoholowo dzawe, u tea u ita izwi a tshi dzhiela nńha ndango ya mulayo wo itelwaho fhedzi u tsireledza pfanelo na mbofoholowo dza vhanwe vhathu na u vhona uri hu vhe na u dzhielwa nńha ha mikhwa ya kutshilele, vhudziki na kutshilele kwavhudi kwo teaho tshitshavha tsha demokirasi.

Pfanelo na mbofoholowo idzi a dzi tei u shumiswa nga nđila yo fhambanaho na ndivho na mirando ya Dzangano ła Mbumbano ya Dzitshaka.

Tshiteńwa 30

A hu na na tshithihi tshi re kha Mulevho uyu tshine tsha nga dzhiwa tshi tshi amba pfanelo ińwe na ińwe ine i nga shumiswa kha zwińwe na zwińwe kana u ita ińwe nyito yo livhiswaho kha u thutha ińwe na ińwe ya pfanelo na mbofoholowo zwo bulwaho afha malugana na Muvhuso, tshigwada kana muthu.